

SIVILOMBUDET

KRIMINALOMSORGS-DIREKTORATET
Postboks 694
4302 SANDNES

Vår referanse
2023/5677

Deres referanse

Vår saksbehandler
Karin Afeef

Dato
05.11.2024

Høy risiko for umenneskelig og nedverdiggende behandling av innsatte i Oslo fengsel

På bakgrunn av flere alvorlige bekymringsmeldinger om forholdene i Oslo fengsel, har Sivilombudets forebyggingsenhet gjennomført en avgrenset undersøkelse av innlåsing og isolasjon i Oslo fengsel.

Sivilombudets undersøkelse av Oslo fengsel i 2018

Vårt besøk til Oslo fengsel i 2018 avdekket store utfordringer med isolasjon og innlåsing i fengselet. Vi fant blant annet at en betydelig andel av de innsatte på besøkstidspunktet var låst inn på egen celle mer enn 22 timer i døgnet og at fengselet ikke gjennomførte/hadde tiltak som kunne dempe effekten av så omfattende isolasjon (isolasjonskompenserende tiltak). Vi fant også at flertallet i fengselet ikke fikk muligheten til å tilbringe 8 timer utenfor cellen, som er en internasjonal minstestandard. I etterkant av dette besøket, pekte fengselet på ressursmangel og bygningsmessige forhold som hovedårsaken til den omfattende isolasjonen for innsatte i Oslo fengsel.

Ny undersøkelse av forholdene som gjelder isolasjon og innlåsing

Som ledd i vår nye undersøkelse har vi innhentet omfattende informasjon fra ledelsen i Oslo fengsel og informasjon fra fengselshelsetjenesten (Bydel Gamle Oslo). Vi har også gjennomført et møte med kontaktutvalget for innsatte i fengselet. Undersøkelsen viser at de alvorlige forholdene som Sivilombudet avdekket i 2018 fortsatt preger fengselet og at forholdene i noen tilfeller er forverret.

Omfattende innlåsing på egen celle

Kun en mindre andel av de innsatte får være utenfor cella åtte timer eller mer hver dag, slik Den europeiske torturforebyggingskomité har anbefalt som et *minimum*. Fengselets dagsmålinger i 2023 viste at:

- 4 % av de innsatte hadde ikke fellesskap
- 74% av de innsatte hadde et tilbud om fellesskap (kontakt med andre) mellom to og inntil åtte timer
- 22% av de innsatte hadde et tilbud om fellesskap i mer enn åtte timer

En sammenlikning av dagsmålingene i 2018 og første dagsmåling i 2024, viser ingen økning i antall innsatte med tilbud om mer enn 8 timer fellesskap fra 2018 til nå.

Fengselet har utarbeidet dagsplaner for hver avdeling. Én avdeling med 22 plasser har en dagsplan som i snitt legger opp til 10 timer fellesskap i ukedagene og 7 timer og 15 minutter fellesskap i helgene. For de øvrige avdelingene (200 plasser) er gjennomsnittet følgende:

- På hverdager vil innsatte uten skole eller sysselsettingstilbud i snitt være innlåst på egen celle i 20 timer og 30 minutter.
- I helgene vil innsatte i snitt være innlåst på egen celle i 20 timer og 54 minutter.
- I innkommstavdelingene vil innsatte uten skole eller sysselsettingstilbud i snitt være låst inne på egen celle i 21 timer og 30 minutter alle dager.

Vår undersøkelse tydet på at innsatte i tillegg flere ganger per måned kunne bli innelåst som følge av hendelser i fengselet, uten at det ble fattet vedtak om dette.

Det er svært alvorlig at innsatte, som ikke er utelukket eller isolert av retten, vil kunne holdes innelåst alene på cellen nesten hele døgnet.

Muligheten for sysselsetting i Oslo fengsel er svært begrenset. Fengselet kan bare tilby 45 plasser i arbeidsdriften fordelt på over 200 innsatte. I årsrapporten for 2023 forklarte fengselet at høyt belegg, ansatte i permisjon og høyt sykefravær har ført til redusert sysselsetting av innsatte.

Når innsatte ikke er innlåst på egen celle eller deltar på sysselsettingstiltak/skole, oppholder de seg i utgangspunktet i korridoren utenfor cellene. Flere av avdelingene i Oslo fengsel har ikke oppholdssteder i korridoren. Dette gjør sosialt samvær og felles aktiviteter vanskelig. Fengselet har et aktivitetsbygg og et bibliotek, men bruken av disse byggene ser ut til å være begrenset som følge av manglende bemanning, særlig på kveldstid og i helgene.

Innsatte beskrev den korte tida utenfor cella som hektisk, da dette ofte er den eneste tiden de kan dusje, trene og lage mat. På enkelte avdelinger er det 27 innsatte som deler én dusj. Muligheten for å bruke tiden utenfor cellen til sosialt samvær og meningsfull menneskelig kontakt er derfor svært begrenset for mange. Dette forsterker konsekvensene av den omfattende innlåsing.

Stort antall utelukkelse

Oslo fengsel har et urovekkende høyt antall vedtak om utelukkelse:

- I 2022 ble det fattet 429 vedtak om hel utelukkelse og 92 vedtak om delvis utelukkelse.
- I 2023 ble det fattet 406 vedtak om hel utelukkelse og 101 vedtak om delvis utelukkelse.

I 2023 gjaldt nesten halvparten av alle vedtakene (232) opprettholdelse av ro, orden og sikkerhet, mens 116 vedtak ble fattet for å hindre innsatt i å skade seg selv eller øve vold eller fremsette trusler mot andre.

Fengselet viser til at bygningsmessige forhold, lav bemanning, høy beleggspersent, konflikter og gjengtilhørighet er hovedårsakene til det høye antallet utelukkelse. De innsatte vi snakket med fortalte om personer som kommer inn i en selvforsterkende negativ situasjon der atferdsproblemer og rusbruk øker som følge av isolasjon og at dette igjen fører til et nytt vedtak om utelukkelse fra fellesskapet.

Situasjonen for de utelukkede og isolerte innsatte blir ytterligere forverret av mangelfull oppfølging. Fengselet har et aktivitetsteam som har ansvar for å låse ut og aktivisere innsatte som er utelukket eller isolert på egen celle hele tiden. Aktivitetsteamet består av seks ansatte i midlertidige stillinger, en gruppe som er klart underdimensjonert for oppgaven de er satt til. I sin årsrapport for 2023 sier fengselet at de ikke klarer å tilby de som sitter på korte utelukkelse nok tid utenfor cella.

Konsekvenser av innlåsing og isolasjon i Oslo fengsel

Isoasjon og begrensninger i menneskelig kontakt kan være helseskadelig. Forskning viser at en stor andel som isoleres, opplever fysiske og psykiske plager eller symptomer. Skadevirkninger kan komme umiddelbart, men antallet innsatte som utvikler skader og graden av alvorlighet, øker med varigheten av isolasjonen.

De innsatte i Oslo fengsel beskrev en rekke negative konsekvenser av den omfattende innlåsing i fengselet. Sivilombudet ble fortalt om en rask og synlig negativ utvikling hos enkelte. Ofte responderte innsatte med økt frustrasjon og aggresjon når de var innlåst på egen celle i lange perioder. Denne uroen kunne også føre til at andre innsatte valgte å holde seg unna fellesskapet og sosiale sammenhenger. Vi fikk også beskrevet innsatte som, etter omfattende innlåsingsperioder, ikke deltok i fellesskapet når det var mulig. Dette kan være tegn på isolasjonsskader.

Helseavdelingen uttrykte også bekymring for omfanget av isolasjon i Oslo fengsel. Ansatte ved avdelingen så regelmessig at innsattes helsetilstand ble forverret som følge av isolasjon og de så også at isolasjonen i seg selv utløste symptomer som angst og hukommelsesproblemer. Helseavdelingen beskrev innsatte som hadde behov for beroligende, angstdempende og sovemedikamenter for å «holde ut» isolasjonen. Det er svært alvorlig at helsepersonell blir satt til å behandle isolasjonsskader som i stor grad er forårsaket av bygnings- og bemanningsmessige forhold.

Helsepersonell i fengsel skal følge opp utelukkede og isolerte innsatte daglig. Samtidig kom det frem at det store omfanget av isolasjon i Oslo fengsel kunne gjøre det krevende for helsepersonell å sikre daglig oppfølging av denne gruppen.

I Oslo fengsel var det registrert ett selvmord, ni selvmordsforsøk og 14 tilfeller av selvskading i 2023. Vi har ikke grunnlag for å sette dette i direkte sammenheng med praksisen for innlåsing og isolasjon. Oslo fengsel er likevel tydelige i sin tilbakemelding til oss om at de utvilsomt kunne gjort langt mer for å forebygge selvmord hvis forholdstallet mellom ansatte og innsatte var et annet enn i dag. I oktober 2024 ble Norge dømt av Den europeiske menneskerettighetsdomstolen for å ha krenket retten til liv (artikkel 2 i EMK) i en sak som gjaldt en innsatt som tok sitt eget liv i Oslo fengsel i 2020 (se Haugen mot Norge, klagenr.

59476/21). Domstolen konstaterte at norske myndigheter ikke hadde gjort alt som rimelig kunne vært forventet av dem, for å beskytte livet til den innsatt.

Konklusjon og anbefaling

Selv om fengselet har innført en rekke organisatoriske tiltak for å redusere omfanget av isolasjon og manglende menneskelig kontakt i senere år, er effekten av disse tiltakene begrenset. Årsaken til dette er at de bygnings- og bemanningsmessige forhold ved fengselet ikke er endret, samtidig som belegget er høyt. Dette er forhold fengselet selv bare i svært begrenset grad rår over.

Omfanget av faktisk isolasjon i Oslo fengsel utgjør etter ombudets vurdering en høy risiko for krenkelse av forbudet mot umenneskelig og nedverdiggende behandling jfr. FNs konvensjon mot tortur og Den europeiske menneskerettighetskonvensjonens artikkel 3. Selv om disse forholdene har vært kjent i en årrekke, kan ikke Sivilombudet se at det er gjennomført tiltak som har redusert risikoen for brudd på forbudet mot umenneskelig og nedverdiggende behandling.

Sivilombudet ber Kriminalomsorgsdirektoratet informere om hvilke tiltak som gjennomføres for å redusere omfanget av isolasjon i Oslo fengsel og sikre at de innsattes menneskerettigheter overholdes. Vi ber om at dette oversendes innen 01.12.2024.

Hanne Harlem
sivilombud

Helga Fastrup Ervik
avdelingssjef

Dette brevet er godkjent etter gjeldende interne rutiner og har derfor ikke håndskrevet underskrift.

Kopi til:

OSLO FENGSEL

Postboks 694

4302 SANDNES

KRIMINALOMSORGEN REGION ØST AVD

Postboks 694

4302 SANDNES

ADMINISTRASJON

Tilsynsrådet for kriminalomsorgen region øst

HELSETJENESTEN OSLO FENGSEL

Postboks 9292
Grønland

0134 OSLO